АПРІОРИЗМ ПРОТИ АГРЕГУВАННЯ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ РОЗКОЛ ПРАКСЕОЛОГІЇ МІЗЕСА ТА КЕЙНСІАНСТВА

ОЛЬГА МАЛЬЦЕВА, доктор філософських наук, доцент, Приазовський державний технічний університет (м. Дніпро, Україна)

DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-664-8-19

Вступ. Сучасний дискурс філософії науки та методології економіки характеризується глибокою методологічною напругою між різними способами концептуалізації соціальної реальності [1; 2]. Одним із її принципових вимірів є протиставлення праксеологічного апріоризму Людвіга фон Мізеса та макроекономічного підходу Дж. М. Кейнса, орієнтованого на аналіз агрегованих величин, невизначеності, сукупного попиту та зайнятості [2; 3].

Кейнсіанська макроекономіка сформувала інструментарій системного аналізу економіки на рівні взаємопов'язаних агрегатів і державної стабілізаційної політики, хоча її методологія не зводиться до позитивізму, оскільки включає аналіз невизначеності, очікувань та поведінкових чинників.

З іншого боку, праксеологічна концепція Людвіга фон Мізеса репрезентує радикально інший гносеологічний підхід — дедуктивний апріоризм і методологічний індивідуалізм [4; 5]. Праксеологія концептуалізує соціальну реальність не як самодостатню систему агрегатів, а як процес взаємодії цілеспрямованих суб'єктів, дії яких утворюють складні інституційні порядки.

Соціофілософська значущість порівняльного аналізу цих підходів полягає у виявленні різних відповідей на питання

про статус людської суб'єктності, межі пізнання соціальних процесів, можливості раціонального конструювання інститутів та співвідношення індивідуальної свободи й державної координації [6; 7].

Мета дослідження — здійснити концептуальний соціофілософський аналіз праксеології Л. фон Мізеса як методологічної альтернативи кейнсіанській макроекономічній парадигмі, експлікувавши їхні гносеологічні, онтологічні та соціально-антропологічні суперечності.

Завдання дослідження: 1) проаналізувати епістемологічний статус праксеологічного апріоризму та зіставити його з методологією кейнсіанського макроекономічного аналізу; 2) дослідити онтологічні наслідки макроекономічного агрегування для концептуалізації людської суб'єктності та свободи вибору; 3) здійснити порівняльну реконструкцію соціофілософських моделей спонтанного соціального порядку (Л. фон Мізес, Ф. фон Гаєк) та державної стабілізаційної координації.

Результати дослідження та їх обговорення.

1. Гносеологічна опозиція: апріорна дедукція vs. макроекономічний емпіризм. Епістемологічний фундамент праксеології Л. фон Мізеса спирається на апріорний принцип людської діяльності (*Human Action*) [4]. На відміну від індуктивного виведення закономірностей із спостережень, Мізес виходить із положення, що категорія дії є логічною передумовою осмислення людської поведінки. Суспільні явища в праксеологічній перспективі не існують незалежно від дій індивідів: інститути, обмін, співпраця та соціальні порядки постають як результати взаємодії суб'єктів, які діють відповідно до власних цілей і оцінок [5].

Кейнсіанський підхід виходить із принципово іншого рівня аналізу. Його специфіка полягає у конструюванні

макроекономічних залежностей через агреговані показники, теоретичні моделі та емпіричний аналіз [1]. При цьому сам Кейнс не зводив економічну поведінку до механічної реакції на стимули: фундаментальна невизначеність майбутнього, очікування та *animal spirits* становлять важливі елементи його теорії [2; 3].

Саме перехід від індивідуальної дії до агрегованих категорій — сукупного попиту, ефективного попиту, споживання, інвестицій та зайнятості — створює принципову методологічну відмінність (рис. 1, див. с. 119).

На рівні макроаналізу індивідуальна телеологія не є безпосередньою одиницею пояснення: її місце посідають функціональні залежності між агрегованими змінними. Для праксеології така редукція означає втрату частини знання про суб'єктивні цілі, очікування та структуру індивідуальних дій, з яких складається соціальний процес [4; 5].

2. Соціофілософська концептуалізація: онтологічні та етичні параметри. Системне протиставлення праксеології та кейнсіанської макроекономіки дозволяє виявити світоглядний розкол щодо статусу суб'єкта в соціальній архітектурі (табл. 1, див. с. 120).

Принципова відмінність полягає не в тому, що кейнсіанство заперечує суб'єктність, а в різному рівні теоретичної реконструкції соціального процесу. Для Мізеса первинною одиницею пояснення є дія індивіда; для кейнсіанської макроекономіки — взаємодія агрегованих процесів, у межах яких індивідуальні рішення набувають системних наслідків [2–4]. Саме ця різниця створює підстави для соціофілософської критики макроекономічної редукції: агрегатна модель може бути аналітично продуктивною, але не вичерпує смислової структури соціальної дії.

3. Соціальна інженерія проти спонтанного порядку: критика технократизму. Кейнсіанська теорія створила

теоретичне підґрунтя для активної стабілізаційної політики держави, оскільки ринковий механізм не розглядається як гарант автоматичного досягнення повної зайнятості [3, с. 9]. На відміну від цього, австрійська традиція наголошує на епістемологічних межах централізованої координації.

Розвиваючи мізесівську критику економічного розрахунку, Ф. фон Гаєк показує, що критично важливе

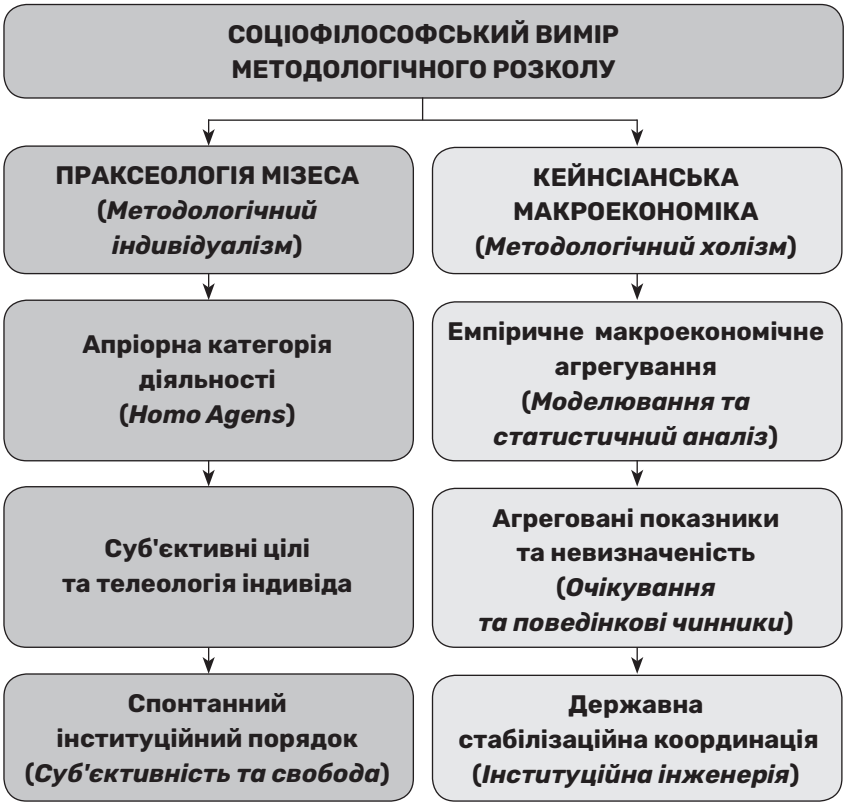

Рисунок 1. Методологічний розкол у соціально-філософських засадах економічних парадигм

Джерело: розроблено автором на основі [1–8]

Таблиця 1

Порівняльний аналіз соціофілософських засад праксеології та кейнсіанської макроекономіки

Соціофілософська категорія	**Праксеологія Л. фон Мізеса**	**Кейнсіанська макроекономіка**
Антропологічна модель	*Homo Agens*: телеологічний суб'єкт, який обирає цілі та засоби дії	Індивід як носій очікувань і рішень, поведінка якого аналізується у взаємозв'язку з агрегованими процесами
Соціальна онтологія	Спонтанний процес міжіндивідуальної кооперації, обміну та формування інституцій	Макроекономічна система взаємопов'язаних агрегатів, здатна до тривалої нерівноваги та потреби в координаційній політиці
Епістемологічні межі	Розсіяність суб'єктивного знання та проблема його централізованого використання	Фундаментальна невизначеність обмежує передбачення, але макромоделі використовуються для аналізу та політичної координації
Соціально-політичний вектор	Пріоритет індивідуального вибору, правового порядку та обмеження примусової координації	Обґрунтування стабілізаційної ролі держави у підтриманні зайнятості та сукупного попиту

Джерело: розроблено автором на основі [1–8]

для функціонування суспільства знання є розсіяним між численними суб'єктами, залежить від конкретних обставин і не може бути повністю зведене до централізованого масиву інформації [7; 8]. Його координація відбувається, зокрема, через систему цін, яка передає суб'єктам інформаційні сигнали, недоступні єдиному центру планування [7].

З австрійської перспективи проблема державного макроекономічного коригування полягає не просто в можливій помилковості окремих рішень, а в асиметрії знання між централізованим регулятором та множиною децентралізованих суб'єктів. Спроба замістити процес спонтанної координації систематичним адміністративним коригуванням може породжувати побічні ефекти, спотворення цінових сигналів і послаблення відповідальності суб'єктів за власні рішення [7; 8]. У цьому аспекті праксеологічна критика набуває соціофілософського значення: вона ставить під сумнів не саму можливість державної політики, а претензію централізованого управління на когнітивну спроможність відтворити складний соціальний порядок.

Висновки. Праксеологія Л. фон Мізеса являє собою цілісну методологічну альтернативу макроекономічному способу аналізу, обґрунтовуючи апріорну дедукцію та методологічний індивідуалізм як засоби реконструкції логіки людської діяльності. Її принципова відмінність полягає у визнанні цілеспрямованої дії первинною одиницею соціального пояснення. Соціофілософська критика кейнсіанської парадигми полягає не в запереченні її емпіричної чи політичної продуктивності, а у виявленні методологічної межі макроекономічного агрегування: перехід до сукупних показників відсуває суб'єктивні цілі, знання та телеологію індивіда на другий план. Праксеологічний аналіз державної стабілізаційної координації виявляє її епістемологічну межу: централізований регулятор не володіє повнотою розсіяного знання, необхідного

для відтворення складного соціального порядку. Тому розширення бюрократичної координації може послаблювати механізми спонтанного порядку, автономію індивідуального вибору та інституційні засади відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Backhouse, R. E., Bateman, B. W. Methodological Issues in Keynesian Macroeconomics. In: *The Elgar Companion to Recent Economic Methodology.* Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2011. P. 437–451. DOI: 10.4337/9780857938077.00027

2. Chick, V., Jespersen, J. Keynes's Macroeconomic Method. In: Routledge Handbook of Macroeconomic Methodology. Abingdon: Routledge, 2023. P. 187–196. DOI: 10.4324/9781315745992-21

3. Keynes, J. M. The General Theory of Employment, Interest, and Money. Cham: Palgrave Macmillan, 2018. XLIII, 404 p. DOI: 10.1007/978-3-319-70344-2

4. Mises, L. von. Human Action: A Treatise on Economics. Edited by Bettina Bien Greaves. Indianapolis: Liberty Fund, 2007. 1128 p.

5. Mises, L. von. Theory and History: An Interpretation of Social and Economic Evolution. Auburn, AL: Ludwig von Mises Institute, 2007. 384 p.

6. Hayek, F. A. The Use of Knowledge in Society. *The American Economic Review*. 1945. Vol. 35, No. 4. P. 519–530.

7. Lavoie, D. Rivalry and Central Planning: The Socialist Calculation Debate Reconsidered. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. 208 p.

8. Stiglitz, J. E. Methodological Issues and the New Keynesian Economics. *NBER Working Paper*. 1991. No. 3580. DOI: 10.3386/w3580